

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ
3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ
4. เพื่อประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนในการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้ สังคม การพัฒนาหลักสูตร จากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์
2. วิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นเนื้อหาเพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร และสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

2. ยกร่างหลักสูตร โดยการนำข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 มาพิจารณาสร้างองค์ประกอบของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นมาและหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3. จัดทำหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นการเขียนหลักสูตรตามองค์ประกอบที่กำหนดและจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ คู่มือการใช้หลักสูตรและตัวอย่างแผนการจัดการกิจกรรม

4. ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ผลการตรวจสอบ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีคุณภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

5. ทดลองนำร่องหลักสูตรเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ โดยนำไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 คน ผลการนำร่องพบว่าหลักสูตรมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

6. ผู้วิจัยแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดทำเป็นหลักสูตรฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำหลักสูตรที่สร้างและตรวจสอบคุณภาพแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 34 ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 21 คน ซึ่งผู้วิจัยได้มาโดยเลือกแบบเจาะจง เมื่อสิ้นสุดการเข้าค่ายมีการทดสอบเพื่อวัดความเป็นพลเมือง

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบและแบบประเมินความพึงพอใจของหุ้นส่วนชุมชนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความ

รับผิดชอบ โดยดำเนินการหลังการเข้าค่าย ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นดังนี้

1.1 ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน พบว่า ชุมชนต้องการให้ชุมชนสงบเรียบร้อย คนในชุมชนเป็นคนดี และต้องการพัฒนาให้ชุมชนเจริญขึ้น

1.2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง

ผลการศึกษานิยามความหมายของความเป็นพลเมือง พบว่า Department for Constitutional Affairs (DCA) (2007, pp.27-28) ได้ให้นิยามความหมายความเป็นพลเมืองในกรอบความเป็นพลเมืองดี (Good Citizen) ว่าหมายถึง ความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล (Personal responsibility) และความรับผิดชอบต่อคนอื่น (Responsibility to others) โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบดังนี้

1.2.1 ด้านความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล หมายถึง การพึ่งพาตนเอง การเคารพผู้อื่น มีความรอบรู้ และเข้าใจในสิทธิและความรับผิดชอบต่อ

1.2.2 ด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่น หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น การมีส่วนร่วมในชุมชน และตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.3 การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม

ผลการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่า RMC Research Corporation for Learn and Serve America's National Service-Learning Clearinghouse (2009) พัฒนาการบวนการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมโดยใช้กระบวนการ IPARD/C (The Five-Step Model: IPARD/C) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การรวบรวมข้อมูล (Investigation)

ขั้นที่ 2 การวางแผน (Planning)

ขั้นที่ 3 การกระทำ (Action)

ขั้นที่ 4 การสะท้อน (Reflection)

ขั้นที่ 5 การแสดงผล / การเผยแพร่ผลงาน (Demonstration/Celebration)

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

2.1 ผลการสร้างหลักสูตร

หลักสูตรที่สร้างขึ้น คือ หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นมาและหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ

ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ซึ่งทดลองใช้กับนักเรียนจำนวน 21 คน โรงเรียนแม่แจ่ม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 2-4 พฤษภาคม 2557 ปรากฏผลโดยสรุป ดังนี้

3.1 ผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ มีความเป็นพลเมืองหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าเกณฑ์ 3.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ผลจากการประเมินเพื่อสะท้อนการเรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้การรับใช้สังคม โดยการประเมินตนเอง การอภิปรายในชั้นเรียน จากประสบการณ์หลังการบริการในชุมชน โดยเชื่อมโยงกับความเป็นพลเมือง ผลการประเมินเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของความพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อทั้งความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เช่น จากประเด็นคำถามที่ว่า นักเรียนได้รับประโยชน์จากประสบการณ์การบริการของด้านบุคลิกภาพ ความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่ออย่างไร นักเรียนสะท้อนว่าความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อต้องเริ่มที่ตัวเองก่อน สร้างจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีน้ำใจ การสร้างมิตรภาพในหมู่เพื่อน ช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ รู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การได้รับความชอบในงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย และทำงานที่ได้รับมอบหมายได้เต็มที่ เท่าที่จะทำได้ หรือจากการให้นักเรียนเติมประโยคที่สมบูรณ์ที่ว่า... เพราะฉันมีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม ฉัน... ซึ่งข้อมูลจากการเติมประโยคให้สมบูรณ์ของผู้เรียนสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนได้รับรับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองอย่างชัดเจน

เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ฉันรู้สึกมีความสุขมากที่ได้ทำประโยชน์ให้ชุมชนถึงแม้จะไม่ใช่ชุมชนของเราก็ตามที แต่ฉันก็มีความสุขที่ได้รับใช้สังคม, ฉันรู้สึกว่าตัวเราเองมีประโยชน์ต่อสังคม และรู้สึกได้รับบุญ, ฉันจะปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และช่วยเหลือชุมชน เวลาทำงานต่างๆ ในชุมชน, ฉันจึงได้รู้ว่าสังคมนั้นมีอะไรอีกมากมายที่เราจะต้องทำความช่วยเหลือ ต่อชุมชนและสังคม, ฉันจะทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดีให้แก่ส่วนรวม และสังคม ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุดโดยไม่คิดถึงตัวเองเป็นหลัก, ฉันจะช่วยบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนของฉันให้ดี และไม่เกินความสามารถของเรา, ฉันภูมิใจในการรับใช้สังคม และได้เรียนรู้ถึงความอดทน, ฉันจะปฏิบัติกิจกรรมนี้ให้ดีที่สุดต่อชุมชนจะเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อตัวเรา และสังคม, ฉันภูมิใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ครบ ไม่เกินความสามารถของฉัน, ฉันช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่ไม่ต้องให้ใครมาขอ, ฉันมีความรับผิดชอบต่อมาก ขึ้น เป็นต้น

4. ผลการประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

4.1 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ พบว่า มีความพึงพอใจโดยภาพรวมในระดับมาก

4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของหุ่นส่วนชุมชนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ พบว่า มีความพึงพอใจโดยภาพรวมในระดับมากที่สุด

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่แสดงถึงความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ โดยผู้วิจัยสรุปจากการที่ผู้เรียนสะท้อนความคิดเห็นความรู้สึกจากประสบการณ์เรียนรู้จากการบริการด้วยการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรโดยแสดงถึงความรู้คิดและความรู้สึกเชิงบวกและรู้สึกชอบ ตัวอย่างเช่น รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสังคม, รู้สึกสนุกสนาน และเพลิดเพลินในการทำงาน, รู้สึกมีความสุขในสิ่งที่เราได้ทำการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยการพัฒนาวัดซึ่งถือว่าการให้ทานอย่างหนึ่ง, ความรู้สึก สนุกสนานกับการทำงาน เพราะเพื่อน ๆ ทุกคนช่วยกันทำงาน อย่างตั้งใจ, รู้สึกมีความสุขที่วันนี้ผมและเพื่อน ๆ ได้ช่วยกันทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม สร้างความสุขให้แก่ตัวเองและส่วนรวม มันเป็นความรู้สึกหลายอย่างมาร่วมกัน เหมือนกับว่าเราเป็นแค่คน ๆ หนึ่ง ที่ไม่ได้เก่งไม่ได้ฉลาด แต่เราสามารถทำให้คนรอบข้างคนในชุมชน และคนในสังคม มีความยินดี มีความสุขกับการช่วยเหลือของพวกเขา, ฉันรู้สึกว่าในการทำงาน ทำให้รู้สึกเหนื่อยแต่ก็มีความสุข เพราะได้ทำประโยชน์ต่อวัดวาอาราม และชุมชน, ผมมี

ความรู้สึกภาคภูมิใจมากที่ได้ทำงานร่วมกับเพื่อนๆ น้อง ๆ เป็นสิ่งที่ดี มีความรู้สึกว่าจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น และรู้สึกเหมือนตัวเองเป็นพลเมืองดีในชุมชน, รู้สึกภูมิใจที่ได้ทำความดีเพื่อสังคม

อภิปรายผล

จากผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ มีประเด็นการอภิปราย ดังนี้

1. ด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ในด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม และการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งการดำเนินการวิจัยในขั้นนี้ เป็นไปตามกระบวนการของการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และนำมาสรุปอุปนัยกำหนดเป็นนิยามและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อ พบว่า นิยามความหมายความเป็นพลเมือง(Citizenship) ในกรอบความเป็นพลเมืองดี (Good Citizen) ว่าหมายถึงความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล (Personal responsibility) และความรับผิดชอบต่อคนอื่น (Responsibility to others) โดยมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่นนอกจากนี้ พบว่า แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม (Service-Learning) นั้นมีกระบวนการเรียนรู้สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การรวบรวมข้อมูล 2) การวางแผนและการเตรียมการ 3) การกระทำ 4) การสะท้อน และ 5) การแสดงผลและการเผยแพร่ จึงสามารถสรุปได้ว่าการดำเนินการวิจัยในขั้นนี้เป็นไปตามเทคนิคการประเมินความต้องการจำเป็นซึ่งต้องใช้วิธีการสำรวจโดยการค้นคว้าจากตำรา เอกสาร งานวิจัย การเก็บข้อมูลอย่างรอบด้านจึงทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสม

2. ด้านการสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยได้พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และหลักการจัดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม เมื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว

ได้นำข้อมูลดังกล่าวมากำหนดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรโดยบูรณาการการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมเข้าไปในหลักสูตรด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยได้ยกวางหลักสูตรซึ่งประกอบด้วย ความเป็นมาและหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รูปแบบกิจกรรมและระยะเวลา เนื้อหาสาระของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งผลการตรวจสอบหลักสูตรพบว่ามีความเหมาะสมในระดับมากและมีความสอดคล้องสามารถนำไปทดลองใช้ได้ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าผลการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถนำไปทดลองใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เนื่องจากระบวนการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้วิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างมีคุณภาพซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของ Tabá, H. (1962, pp. 422-425) โดยเริ่มจากการศึกษาคุณลักษณะ ด้านจิตสำนึกของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำผลที่ได้มากำหนดเป็นโครงสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของนักเรียน ตลอดจนมีการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญด้าน หลักสูตรและการสอน และการวัดและประเมินผล มีการทดลองนำร่องเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริง ซึ่งพบว่ามีความเป็นไปได้สามารถนำไปใช้ได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2552) ได้เสนอแนวคิดรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจรในระบบของการร่างหลักสูตร คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อนำมากำหนดรูปแบบของหลักสูตรและก่อนที่จะนำหลักสูตรต้องตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร

3. ด้านการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ พบว่า ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคณะคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ผ่านเกณฑ์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ซึ่งเป็นไปดังที่ The Civic Mission of School Report (2011, p.6-7) ระบุว่า มีผลจากการวิจัยยืนยันชัดเจนว่าการเรียนรู้เชิงบริการ (Service-Learning) มีผลกระทบทางบวกทั้งทางวิชาการและผลลัพธ์ของพลเมือง นักเรียนที่ได้รับประโยชน์จากประสบการณ์การเรียนรู้เชิงบริการที่มีคุณภาพแสดงถึงความมุ่งมั่นในระดับสูงเพื่อเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและประสบความสำเร็จทางวิชาการมากกว่านักเรียนที่ไม่มีส่วนร่วม สอดคล้องกับ Billig, S., Root, S. and Jesse, D. (2005)

ซึ่งศึกษานักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีส่วนร่วมในโปรแกรมการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม พบว่ามีผลกระทบเชิงบวกในความรู้ของพลเมือง รวมทั้งความตระหนักของชุมชน ทักษะพลเมือง ทศนคติพลเมือง ความสามารถและความรับผิดชอบส่วนบุคคลของนักเรียนในการแก้ปัญหาชุมชน ตลอดจนพฤติกรรมบริการและความตั้งใจบริการในอนาคต ดังนั้นการออกแบบหลักสูตรกิจกรรมโดยบูรณาการการเรียนรู้เชิงบริการเชื่อมโยงกับการสอนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ในชั้นเรียนเพื่อบริการชุมชนอย่างมีความหมาย แล้วสะท้อนการเรียนรู้จากประสบการณ์การบริการ เชื่อมันได้ว่าจะสามารถส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อทั้งส่วนบุคคลและต่อผู้อื่น ตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่อการบริการผู้อื่นและชุมชนก่อให้เกิดความผูกพันต่อการบริการอย่างต่อเนื่อง

4. ด้านการประเมินหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ

จากการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อผู้เรียนและหุ้นส่วนชุมชน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากและหุ้นส่วนชุมชนพอใจในระดับมากที่สุด เนื่องจากกระบวนการออกแบบการเรียนรู้เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและหุ้นส่วนชุมชนและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เกิดจากความต้องการของชุมชนและผู้เรียนเป็นเล็งและกำหนดกิจกรรมเองตามหลักการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคม สอดคล้องกับ Dary, T. (2012) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมมีเจตนาเพื่อบูรณาการเข้าไปในหลักสูตรและให้โอกาสนักเรียนประยุกต์ใช้การเรียนรู้ของตนเองในสถานการณ์เพื่อแก้ปัญหาชุมชน โดยองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนโดยตรงต้องดำเนินการด้วยกระบวนการของ การรวบรวมข้อมูล การวางแผนและเตรียมการ การลงมือทำ การสะท้อน และการแสดงผล เป็นการเรียนรู้อย่างมีความหมายและตรงตามความต้องการของหุ้นส่วนชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อที่พัฒนาขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อผู้เรียนทั้งความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ดังนั้นการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดจึงควรพิจารณาประเด็นดังนี้

1. ผู้เรียนและผู้สอนได้ทำกิจกรรมการสะท้อนเพื่อเป็นการประเมินผลทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงประสบการณ์กับเป้าหมายเรียนรู้ทางวิชาการ ดังนั้นกิจกรรมการสะท้อนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้สอนและผู้เรียนควรกระทำ หลังการทำกิจกรรมทุกขั้นตอนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมอย่างสมบูรณ์

2. การเลือกชุมชนต้องกำหนดเกณฑ์การพิจารณาข้อมูลในการเลือกให้ชัดเจนเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาการตัดสินใจเลือกชุมชนที่จะให้บริการของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงความพร้อม ความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

1. ศึกษากระบวนการเกิดพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นการศึกษาความยั่งยืนจากการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อนำไปใช้ในเวลาเรียนปกติกับการจัดกิจกรรมค่าย ว่ามีผลการเรียนรู้แตกต่างกันหรือไม่เพื่อใช้เป็นทางเลือกสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้

3. ศึกษาผลการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเยาวชนไทยด้านความรับผิดชอบต่อเพื่อนำไปใช้ในระดับการศึกษาในระดับอื่น ๆ